

"לחיות באווירה של תורה וחסידות"

חנוך קופילוביץ, מייאמי ביץ' - פלורידה

מליובאוויטש זי"ע בילדותו, ולחוש בשל כך לקרבתו של הרבי זי"ע שרחש כבוד ויקר לזקנו כל ימיו.

כנער צעיר, נכנס רבי לייבל בשנת תש"כ ללמוד בישיבת תומכי תמימים המרכזית בניו יורק, סמוך ונראה אל קודש הקדשים כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ותחת עינו הפקודה. תחילה למד בסניף הישיבה ברחוב דפורד, ולאחר מכן עבר לישיבה שבי"ת 770 איסטון פארקווי שם למד בין השנים תשכ"ג-תשל"א.

כבר בעודו בחור החל לכתוב בינו לבין לעצמו 'הנחות' – רשימות על פי הזיכרון – מהשיחות והמאמרים שנשמעו מפיו של הרבי זי"ע בהתוודעויות. בהיותו צורב צעיר לימים, שנודע כ'עילוי' מופלא, נקרא על ידי מזכירו של הרבי, הגאון רבי חיים מרדכי אייזיק חזקוני זצ"ל, להצטרף כ'חור' באופן רשמי ולעמוד לימינו של הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל ולסייעו במלאכתו.

בשנת תשל"ד, אחרי שהתגורר כאב"ד משך מספר שנים בקראון הייטס, שם הועמד כחבר המערכת המצומצמת המעלה את הדברים שהשמיע כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע עלי כתב, שלחו כ"ק הרבי זי"ע למיאמי שבפלורידה, להקים שם את הישיבה הגדולה בראשה הוא עומד עד היום, אשר זכתה והעמידה דורי דורות של תלמידים למדנים ויראי שמים לאורכן של שנים. בנוסף לכך משמש

חיוך מאיר הפנים וברכת ה'שלום עליכם' החמימה והלבבית בעמדנו בפתח ביתו הצנוע של הגאון החסיד רבי יהודה לייב שפירא שליט"א, רב קהילת חב"ד במיאמי ביץ' שבפלורידה וראש ישיבת ליובאוויטש שם, לא הסגירו מאומה מהמסתתרו מאחורי הדמות התורנית והחסידית שלפנינו שיצא שמה לתהילה כפוסק בר סמכא בפלורידה וגלילותיה, ובכלל מדינות ארצות הברית.

רק משנכנסנו לחדר עמוס הספרים וכרינו און לשיחו המאלף והמרתק שקיפל בתוכו עשרות שנות יגיעה בתורה; התבוננות בחסידות; תמציתיות בעבודת ה' והתדבקות בצדיקים, הבנו כי זמן ביקורנו הקצוב במעונו, ארוך ככל שיתמשך, אינו מסוגל להקיף דיו את דמותו של רבי לייבל – כפי שמכירים אותו וקוראים לו בהגייה חב"דית מובהקת – או לעמוד על סוד תבערתו הפנימית היוקדת, מאז דרכו רגליו כנער בחצרו של כ"ק מרן אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע.

כבנו של הגאון רבי ליפמאן שפירא זצ"ל מחשובי רבני חב"ד בדור האחרון שכיחן כחבר יועד רבני ליובאוויטש' הכללי, זכה בן שיחנו הגה"ח רבי יהודה לייב שליט"א להתגדל לאורו של זקנו, אבי אמו, רבי שניאור זלמן וילנקין זצ"ל, דמות מופת של חסיד ותלמיד חכם אשר שימש כ'מלמד' של כ"ק מרן אדמו"ר

התועדות קדש של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע.א. על יד ה'חזר' הגר"י כהן זצוק"ל עומד הגר"ל שפירא שליט"א (זקנו אחוז ביד)

בשעה רגעים נשגבים ביותר. חשנו כי אנו נמצאים במצב בו אנו מביטים על העולם כמו מלמעלה למטה. הרגישו קדושה יתירה. ברור אצלי שלא כולם חשו בקדושה זו באופן שווה, אבל כך לפחות הרגישו אנכי, וכל אחד לפי דרגתו חש בהתרוממות מיוחדת.

בכלל, כבחורי ישיבה, הרי אלו השנים המבורכות ביותר בחייו של כל אחד. מה שהכי זוכרים אלו שנות הבחרות. כאשר אני הייתי בחור במחיצת הרבי, ראינו וחשנו כי כל כולו היה רחניות. הכל הרגישו כי מדובר באיש אלוקים קדוש הוא, וכל היצא מפיו הרגישו שזה בכחינת שכינה מברת מתוך גורנו. גם כשהוא היה מוסר הוראות או מדבר על מבצעים חדשים, הרגישו

הגאון החסיד הנודע רבי יהודה לייב שפירא שליט"א

שזהו צינור שמיימי, כביכול גילוי דבריו על ידי עבדיו הנביאים. כך היה אצל כל רבותינו הקדושים וכך חשו אצל הרבי.

אנו מדברים על ג"איים של בחורים צעירים. גם אז כך ניתן היה להרגיש?

מי יותר ומי פחות. באופן אישי, משפחתי התגוררה בקליבלנד שבאווהיו. למדתי שם בתלמוד תורה חסידי של קאלוב, כי לא היה שם ליובאוויטש. הגעתי ללמוד בישיבת ליובאוויטש בניו יורק באולו של שנת תש"כ ואז בקושי נעשיתי בר מצוה. אבל מיד בהתחלה יכלו להבין את דברי הרבי, במיוחד מי שהיו בעלי כישורונות. הוא דיבר אמנם הרבה דיבורים גבוהים, אבל היה לו 'כוח' ההפשטה וכוח ההלכה, באמצעותם ניתן היה להבין מה שהרבי דיבר.

בהתחלה הייתי בכפרוד — כך כונה אגף של הישיבה הקטנה שהיה ברחוב ברפורד — שם נענר

הוא כמרא דאתרא של קהילת חב"ד המקומית ואחד מגדולי ומאורי כל קהילות הקודש בפלורידה כולה, אשר מצודתו פרושה בכל העולם כולו כאשר ורבים מהנין ממנו תורה והלכה, צעה ותושיה.

בפתח שיחו המיוחס והמרום עם המודיע' לקראת חג הפסח, אנו מבקשים לשמוע על ראשיתו של הקשר הנבות שהיה אצל זקנו רבי שניאור זלמן ויצחק זצ"ל, המ'למד' של כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע, ועל מה שקיבל הימנו בהקשר לכך.

זקני ע"ה סיפר שלמד עם הרבי בילדותו בעיר קטרינוסלב בה התגורר (כיום — דניפרופטרובסק), מגיל 7 ועד גיל 11 וחצי, אך תיאר תמיד כי כלל לא היה זה ילד ככל הילדים. הוא לא היה משתתף במשחקיהם לאחר הלימודים והתנהג כעצמאי כשהוא 'נחבא אל הכלים' כשהוא מנצל את כל עתותיו כבר בימים ההם לתורה בהתמדה.

על שאלותיו סיפר זקני כי היו אלו שאלות עמוקות שהיה קשה ליישבן. בשלב מסוים, כעבור כארבע שנים, ראה זקני שהוא כבר אינו מתאים ללמוד אצלו, ומאז היה לומד לרוב עם אביו, הגה"ק מרנא רבי לוי יצחק שניאורסון זצוק"ל זי"ע. אפילו אמי ע"ה שהיתה אז לידה קטנה, זכרה תמיד את ההתפעלות שהיתה מגאונותו שהיתה בגדר יוצא מן הכלל.

סיפר זקני, שכאשר הרבי זי"ע היה בן 15, הגיע פעם ליקטרינוסלב, דודו הגה"ח רבי שמואל שניאורסון זצ"ל, רבה של ניקולאייב, לאחר ששוחח עם הרבי בלימוד התבטא בפניו: "אני מוכרח לומר לך כי תלמידך אמנם אינו כי אם בן 15, אבל הוא בקי כבר בכל הש"ס עם התוספות, ובכל הליקוטי תורה' לאדמו"ר הוקן, כולל כל ה"עיינים" — מראי מקומות רבים שכ"ק אדמו"ר הצמח צדק' הוסיף זי"עין ש(ע)... והוסיף דודו של הרבי לזקני: "שיהיה לך נחת מהתלמיד..."

במאמר המוסגר, מספרים על המשפיע המופלא הגאון הצדיק רבי שמואל גרונם אסתרמן זצ"ל, שנוהג היה לומר כי הוא מאחל לעצמו כזה סוג של גן עדן, להיות בקי בכל הליקוטי תורה ובכל ה"עיינים"... עוד שמתו זקני כי פעם הגה"ק המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון זי"ע שוחח במקלות על ענין מסוים בקבלה, שהיה נשגב מביתם של שומעיו שלא ירדו לסוף דבריו. בתוך שיחתו נגיש אליו אי מי מהקהל ושאלו אל מי מכוונים דבריו. החווה רבי לוי יצחק על בנו הרמ"מ שהיה אז ילד קטן ואמר: "אליו אני מדבר. הוא מבין..." כך סיפר לוי זקני שנכח במקום.

אנו הפצים בהרמונא 'חזור עשרות שנים' אחר, אל ימי ההוד והוודה בהצר הרבי מליובאוויטש, ו'אתאר בפני מי שלא נכחו שם — כיצד היתה נראית התועדות אצל הרבי

הוא מגדולי ומפורסמי גאוני ליובאוויטש - ראש ישיבה, דיין ופוסק ששמענו יוצא בכלל המדינות // לפני כמעט יובל שנים נשלח מקראון הייטס שבניו יורק למיאמי ביץ' שבפלורידה ובבת אחת כמו נעקר מעדן הנועם החסידי בו צמח והתגדל משחר נעוריו // ביעד אליו נשלח זכה לשבת ראשונה במלכות ולעמוד בראש מגדלור של תורה ועבודה בהנהגת קהילה מפוארת וישיבה גדולה בראשה הוא עומד // הגאון החסיד רבי יהודה לייב שפירא שליט"א - ראש ישיבה גדולה דמיאמי רבתי, רב אב"ד דקהל חסידי ליובאוויטש בה ומגדולי רבני חב"ד בעולם - בשיח תורני וחינוכי מאלף ומרומם לרגל חג הפסח, השזור בזיכרונות הוד מתקופת היותו 'חוזר' על שיחותיו של כ"ק מרנא ורבנא אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ליימינו של הגאון ההחסידי הנודע רבי יואל כהן זצ"ל

הגרי"ל שפירא בשיעור בכולל האברכים לדיינות באנטוורפן

נהנין ממנו עצה ותושיה. בהתוועדות עם מחנכים בבני ברק

בכלל, חיינו או סביב ההתוועדויות. הנושאים שהרבי הזכיר בשיחותיו, הן בנגלה והן בחסידות, הפכו לנושאים העיקריים שהתעסקנו בהם ולמדנו אותם. פשוט חיו עם זה וכך זה החזיק מעמד עד להתוועדות הבאה. היו תקופות שכל שבוע היה התוועדות והיו תקופות שפעם בשבועיים. באופן קבוע היו התוועדות בשבת מברכים ובעתות רצון. מהתוועדות להתוועדות השיג והשיח היה מה שדובר בהן, ביחוד בקרב קבוצת הבחורים ובהם אנוכי, שהיינו קרובים לרבי יואל כהן והיינו מלבנים עמו את השאלות שהתעוררו, כשליעתיים קרובות הוא היה כותב את השאלות ומכניס אל הקודש. באותם זמנים מיוחדים כמו שמחת תורה למשל, התחושה היתה שאנו נמצאים טפח מעל כל העולם. כשהיינו אצל הרבי, אזי הגשמיות לא תפסה מקום כלל. אי אפשר לומר שלא היה יצר הרע, כי הוא נמצא אצל כל אחד, אבל כל המבט על העולם היה מרוםם ושונה בחכלית והכל הרגישו כך.

בנועם שיח עם רבו המובהק הגאון הגדול רבי יואל כהן זצ"ל

אלו היו רגעיים

נשגבים ביותר. חשנו כי אנו נמצאים במצב בו אנו מביטים על העולם כמו מלמעלה למטה. הרגישו קדושה יתירה. ברור אצלי שלא כולם חשו בקדושה זו באופן שווה, אבל כך לפחות הרגשתי אנוכי, וכל אחד לפי דרגתו חש בהתרוממות מיוחדת

רבי אברהם פארוז זצ"ל, אחד מוקני החסידים שהתגורר בארץ ישראל והיה עובד ה' נשגב וחסיד אמת (בנו ר' ברוך פארוז היה גיסו של רבי יואל כהן) הסביר פעם כי מאחר ולרבי יש יראת שמים, אזי האימה שחשים במחיצתו היא מיוחדת. והוסיף כי למשל בהתוועדות כשהרבי קורא למאן דהוא, הרי הוא עומד בפחד איום. ולכאורה מרוב יש לפחד? האם הוא יעשה לך משהו? אך מאחר ויודעים שהוא איש רוחני ויש בו אלוקות, לכן רועים מפניו. זהו ההסבר לפחד הגשמי מפני דבר רוחני, וכפי שהיה בכניסה לבית המקדש שהיה בכחינת אילו ברעדה, וכך גם הרגישו אצלו. אני יכול לשכוח כיצד באחת הפעמים בהן נכנסתי לקודש פנימי אצל הרבי, נפלה עלי בפתע פתאום אימה בלתי מוסברת, עד כדי כך שארכובתי דא לדא נקשן, רגלי החלו לרעד ללא שום שליטה. לא ידעתי מה לעשות וחשבתי שאולי אף יש בכך משום חוסר דרך ארץ, בעומדי כך לבדי ליד הרבי, מרתת ומיעש. נאלצתי אפוא להתכופף ולהניח את ידי על ברכי, בכדי לעצור את הרעד. ככה הרגשנו במחיצת איש האלוקים.

אך התנהגו הדברים: מה היה תפקידו של החורג? והאם היה להם קשר אישי בש"ש כך? התפקיד העיקרי היה כמובן לחזור על דברי הרבי. אבל ללא ספק החומר העיקרי היה רבי יואל. הוא באמת היה משכמו ומעלה, בכלל בלי השואה לחוזרים שסייעו על ידו. הוא שלט בכל השיחות שנאמרו, ולא משנה מה היה אורכן. היה לו זיכרון מיוחד במינו. אנו היינו בסך הכל זורקים פה ושם מילה שהחסיד, או מלבנים עמו את תוכן הדברים, אבל הוא היה הכל.

אצל האדמו"רים הקודמים היו חוזרים את המאמרים בפניהם, והם היו מתקנים במקומות הצריכים תיקון. אך אצל הרבי זצ"ל, לא נכנסנו אל הקודש ורק אנו חזרנו על הדברים בינינו, בנוכחות הרבה מהחסידים ורשמנו הכל כפי השגתנו והבנתנו, אך לא בהכרח שמתמיד כיוונו אל האמת. על שיחות קודש אלו שנכתבו על ידי החוזרים באידיש, נכתב "הנחת בלתי מוגה", כאשר המשמעות היא שהרבי לא הגיה את הדברים ויש לסמוך על רשימות השומעים.

בנוסף לכך היו מכניסים לרבי להגהה בכל שבוע שיחה אחת משנים הקודמות על הפרשה או עניין שיחות מוגהות אלה, שיצאו בקונטרסים שבועיים, כנסו והודפסו אח"כ בסדרת ל"ט הכרכים שבליקוטי שיחות. הוא היה

הראש"צ הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א בביקור בישיבה גדולה דמיא רבתי

בגיל בר מצוה, הייתי שומע את שיעוריו של מ"ר המשפיע הגה"ח הנודע רבי יואל כהן זצ"ל. כל פעם למחרת ההתוועדות טרם מסר בפנינו שיעור, היה חוזר על נקודה מתוך ההתוועדות. אני זוכר שבשעת מעשה ישבתי והבנתי הכל, ואחר כך אפילו העליתי את הדברים על הכתב (מה שנקרא – 'הנחות', מלשון הנחה על גבי הכתב).

כמוכן שאינה דומה הבנה של נער בגיל צעיר להבנה בשנים היותר מאוחרות, אז ניתן להבין הכל והרבה יותר לעומקן של דברים, אבל בכדי להעלות על הכתב את מה שנאמר מתוך הזיכרון, הייתי בס"ד כבר בשל דיו.

האם בשנים ההן לבד בבור היה קשר אישי עם הרבי? באותה תקופה, אז הציבור היה קטן יותר, אזי בהתאם הקשר היה יותר אישי. הסדר היה שהיינו נכנסים אחת בשנה ל'יחידות' לרבי לרגל יום ההולדת. היו כותבים 'קוויטל', כל אחד את ענייני האישיים, והרבי היה עונה את השובת קדרשו.

זכיתי והיה לי היה קשר נוסף, מכיון שהורי גרו בקליבלנד היה אבי מגיע תמיד בעתות רצון וימים מסוגלים כמו י' שבט, י"ב תמוז, שמחת תורה, והיה נכנס ליחידות, וכיון שלמחרת בני יורק, היה מתאפשר לי להיכנס יחד אחר יחד. כך זכיתי להיכנס ליחידות יותר מפעם אחת בשנה.

זכורני כי הרבי שוחח עם אבי אודות זקני שהיה גם הוא גר בקליבלנד, ואף אמר לו פעם למסור לו כי הוא זוכר עדיין את דפי הגמרא שלמד עמו שנים רבות קודם לכן.

הבקשר לכן, כשזקני הגיע לאר"ה, הוא היה משותק בחצי גופו, וכאשר נכנס ליחידות ביקשו הרבי שיישב, אך הוא סרב. אמר לו הרבי: "אם אתה לא תשב אזי גם אני לא אשב", וכך עמדו שנה נכנס ליחידות, ביהודמנות נוספת ומאוחרת יותר כאשר שוב נכנס ליחידות, ביקשו הרבי שישב, והוא אמר כי למרות שאינו חפץ לעשות זאת, אין לו ברירה משום שבלאו הכי הוא לא מסוגל בדרך הטבע לעמוד על רגליו. הרגיעו הרבי ואמרו: "לא נורא, אם לפני שנים יכולנו 'לשבת' יחד על דף גמרא נוכל גם עתה 'לשבת' יחדיו".

ביחידות' היו שכתבו לרבי שאלות ובהתאם לכן יקבלו הוראות כיצד לנהוג, אם זה בנוגע לסדרי הלימוד – מה לעשות בשעות שאחרי הסדרים בישיבה, האם ללמוד 'גולה' או 'חסידות', פעמים שהתשובה היתה 'מה שטוב לך', או 'מקום שלבו חפץ'. פעמים שבחורים התעקשו לקבל תשובה מפורטת יותר, והרי היה מדריכים בפרוטרוט, כל חד כפום שיעוריה דליביה.

מלבדם, היה בחורים כמותי שהיה להם 'שייכות' ישירה יותר באמצעות כתיבת השיחות. היה זה קשר אישי יותר, שנסב סביב כתיבת השיחות ושאלות שהתעוררו בכתיבתן.

מה תוכנו לפשר על כתיבת השיחות? ומאיה גיל התחלתם לייצא בזה חלק באופן רשמי? אצלי זה היה ברובו בגיל הבחורות, החל משנת תשכ"ג. זה התחיל כשהייתי כבן 16-17 והייתי מסייע הרבה בחזרה לרבי יואל כהן זצ"ל, אולם מאז הודש שבט תשכ"ו, זכינו מספר בחורים להתמנות כ'מסייעים בחזרה' באופן רשמי, ואז התחילו לכתוב את ה'הנחות'. גם לאחר נישואיי היה לי חלק בכתיבת השיחות בליקוטי שיחות שהרבי היה מגיח.

רבנות מהם נעשו בעלי תשובה. ואפילו אלה שלא הגיעו עד כדי כך, מכל מקום הרבי הפיח בהם חיים של אידישקייט, וטיפח בהם את הרגש היהודי והמודעות לקיום המצוות.

מסופר שפעם נכנס לרבי ליחידות יהודי שנמנה על חצר חסידית אחרת. לבקש ברכה. טרם צאתו שאלו הרבי: שמא תוכל לומר דבר מה שמעת מרבך? השיב החסיד כי לאחרונה שמע מרביו שתמה אודות מה שאמרו חז"ל שאפילו פושעי ישראל מלאים במצוות כרימון. והלאו אם הם פושעים, אזי הם אינם מלאים במצוות. עצרו הרבי ז"ע ואמר: אכן גם לי היה קשה מאמר זה. אך קושיותי היתה לקרוא להם פושעי ישראל. זו למעשה היתה תמציתיות מבטו והסתכלותו של הרבי ז"ע, וכך היה מבטו של החסידות על המושג יהודי, ועל נשמת איש ישראל שהיא חלק אלוך ממעל ממש, ולא שייך לעולם להחליף זאת.

כשרואים יהודי שהוא חרוק רח"ל מתורה ומצוות, יש ללמוד אתו ולגרום לו לקיים את מצוות ה'. המבט על כזה אחר צריך להיות שהוא יהודי, בנו של הקב"ה — 'בני אדם לה' אלוקים' — ויש לבחון כיצד לעסוק עמו כדי לממש את יהדותו. הרבי הלוא קירב יהודים רחוקים כל כך, שפעמים היה זה מילתא דתמיהה אודות התעסקותו עמם, אבל איננו יודעים עד כמה מאחורי הקלעים זה הועיל והשפיע. היה פעם שופט בארץ ישראל, מסית ומדיח אחד, שבא אל הרבי והוא ציווה עליו לומר 'לחיים'. הוא היה כותב תמיד נגד הרת, אבל מאז שהוא ביקר אצל הרבי, למרות שהוא לא הפסיק לכתוב, כמות ה'מסית ומדיח' פחתה בהרבה.

ברור שיש לפעמים שאסור לקרב, כשלא יודעים איזו השפעה תהיה לרבר על האחרים. עבור זה צריכים הבחנה גבוהה, ואצל הרבי היו כוחות רוחניים נעלים לכך. בהכמתו הוא ידע לרדת לעומקן של דברים ולהבחין מה שאחרים אינם מסוגלים לראות. הרי חכם עדיף מנביא, והוא ידע להבחין האם הוא הולך לטפל ביהודי או ב'עמלק' שבו. ואכן היו פעמים שהרבי התבטא בחריפות נגד הממשלה, כמו בתקופת חוק 'מיהו יהודי'.

אנו עומדים כעת בפרוס חג הפסח, בו תופסת מקום נכבד מצוות 'הגדת לבנך'. כמו שהעמיד תלמידים הרבה משך עשרות שנים בישיבת 'ליובאוויטש במיאמי, נרצה לשמוע על הדרך בה יש לחנך ילדים ל'ראת שמים, בייחוד בזמננו כיום, כאשר הפיתויים ממחויץ כל כך גדולים.

אכן חיים אנו כיום בעולם לא פשוט, עם כל כך הרבה מניעות ועיכובים שעומדים בדרכו של כל יהודי, חוקקים להרבה מאוד סיעתא דשמיא לדעת את הדרך הנכונה אשר ילכו בה, בפרט בדרכי החינוך שזוהי עבודה קשה שבמקדש להתעסק עם נשמות ישראל, ילדי ובהורי ישראל העתידים בעור ה' להיות חיילים נאמנים לה' ולתורתו.

ישנם שני דרכים בחינוך אשר מזה ומזה אל תנח ידך, אבל לאחד יש השפעה בכירה יותר על נפש החניך, הן בדרכי חינוכו על ידי הוריו והן על ידי אנשי ההוראה בישיבות הקדושות. הדרך האחת היא חינוך של 'פעולה', בו מצווים את הילד או התלמיד לעשות כך ולהתנהג כך. הדרך השנייה היא חינוך דמילא, והיינו שהחניך מושפע בשל האווירה שסביבו. וזה קיים כאמור הן בבית והן במוסדות.

היתרון בחינוך דמילא הוא, שבעוד חינוך באמצעות 'פעולה', טבעו של הילד לעיתים להתמודד ולעשות היפך ממה שאומרים לו. משום שכך הוא טבע האדם, באופן השני הילד בכלל לא מרגיש שמחכים אותו, כאשר עצם הימצאותו באווירה מסוימת, זה משפיע על מעשיו כל היום. אם הוא מרגיש שהעיקר בבית זה התורה

השבת הגדול, הגר"ש וילנאן זצ"ל, 'המלמד' של 'כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע

העצה לערורו היא לקרוא לו בשמו. לכן קרא הקב"ה לבניו ישראל, היינו ששלח להם את רבי ישראל בעל שם טוב, ובכך כביכול עוררם. בבחינה זו היה גם אצל הרבי ז"ע. הוא קיבל את הנשיאות מיד אחרי השואה, כשהמצב הרוחני באר"ב היה כבי רע. וכמו שהבעל שם טוב שלח את תלמידיו בכל הערים, לעודד את היהודים הפשוטים ולרוחם את רוחם, אצל הרבי ז"ע זה היה רחוק יותר, גם בקרב יהודים שאינם שומרים תורה ומצוות. אבל הנקודה היא זוהי.

לא פעם אני חושב — איך היה נראה עולם היהדות ללא הרבי ז"ע. כל כך הרבה יהודים הוא קירב, ויריב?

הגאון רבי ליפמאן שמירא זצ"ל, אביו של הגר"ש שליט"א

עובר על השיחה פעמיים, ואת ההוספות והתיקונים רשם ככתב ידו הק', בהם גם הערות רבות של 'לומדות' כנגלה שממלאים את הכרכים.

ככלל בעבודת ה'ליקוטי שיחות' לא היה די בכתיבת הדברים שנאמרו, והיה צורך גם לברוק במקור הדברים, כמו במדרשי ועוד. תמיד היינו נדהמים לגלות שבכל מלה הוא התכוון הרבה מעבר למה שחשבנו. הוא יכול היה לומר דווקא מלה מסוימת, אך לאחר מכן התברר כי הוא תירץ בכך עשר קושיות.

אם ורשה 'שא"ש' — מה היתה דרכו של הרבי מליובאוויטש ז"ע בלימוד?

דרכו בלימוד דומה היתה מאוד לדרכו בלימוד של הגאון מרוגוצ'וב רבי יוסף רודין זצ"ל, שהתופף בצלם של אדמו"רי חב"ד, כאשר כבר בילדותו, אביו ר' אפרים פישל שהיה מחסידי חב"ד, לקחו 'אדמו"ר הצמח צדק ז"ע בליובאוויטש שבירכו שיהיה למדן. מאוחר יותר הסתופף בצלו של נכד הצ"צ אדמו"ר רבי שלמה זלמן מקאפוטס זצוק"ל.

בין הרבי ז"ע לרוגוצ'וב היה קשר אישי, וכבר בתור ילד הוא התכתב עמו. לימים, בתקופת בחירתו של הרבי, עת הגיע ללינינגרד, נכנס אל הגאון מרוגוצ'וב ושוחח אתו, ומספרים שהגאון לא האמין למראה עיניו כי זהו הנער שהתכתב עמו. הוא היה משובע שמרוב באדם מבורי וגאון גדול. רק משט מהתכתבותיו אלה — שני מכתבים בסך הכל מהרבי אל הגאון מרוגוצ'וב שרדו והודפסו.

דרך לימודן כאמור היתה דומה לזו של הרוגוצ'וב, והיינו למצוא את הגיונו והעומק שבכל נושא שהוא, ולקשר באמצעותו נושאים רבים בכל ממניה של תורה. רוב האנשים אמנם אינם לומדים בספרי הרוגוצ'וב, כי קשה ללכת בדרכו, אבל דרך זו — לקחת סוגיא ולהיכנס לנקודה הפנימית שלה, וכך לתרץ קושיות. זו היתה דרכו של הרבי בלימוד הגולה.

עין קול במפתח העניינים של ה'ליקוטי שיחות' מגלה שהספר 'צפת פענח' לגאון הרוגוצ'וב הוא הספר בעל הציונים הרבים ביותר, מאות פעמים, והרבה מעבר לספרים אחרים, מלבד הרמב"ם שולחן ערוך של המחבר, ושולחן ערוך הרב כמובן.

חבל באמת שישנם שאינם מכירים זאת. כל מי שיש לו מושג בלומדות ומכיר את חידושי תורתו של הרבי, פשוט יוצא מכליו, הן מהעמקות, והן מהפשטות. אחד החלקים הבולטים בכך בתורתו של הרבי, זו דרכו הייחודית בדיבורי רש"י, בה הוא סלל דרך חדשה לגמרי בלימוד רש"י בחומש.

כאשר מוכרים מותרתו וגאונותו של הרבי ז"ע, אי אפשר שלא להתפעם מעלתו שהיו לו עבור הנהגת ה'כ"ק'. מחד היה הוא יושב בחדרו והגה בתורה ויום יומי ויציג וכתב הרבה מחידושי. מאידך, הוא נמץ על כתפיו את משא הדגם. איך מתיישבים שני הדברים אלה?

אצל חסידים מקובל לומר שיש 'הצלחה בזמן'. ברכה מיוחדת הגורמת לאדם להספיק הרבה מאוד בתוך זמן קצר. מסופר על הרה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנו ז"ע שהיה ישן שעתים שלוש ביממה. כאשר שאלוהו פעם איך זה מספיק לזו? ענה שכמו שיש אנשים המסוגלים לקלוט בחצי שעה מה שאחרים לומדים בשעתיים שלוש, כך את מה שאחרים מספיקים בשש שעות שניה, לי די בשעתיים. מכאן שיש גם הצלחה מיוחדת באיכות הזמן ומה שמספיקים בו.

בנוסף לכך, ראו אצלו סיעתא דשמיא מיוחדת מאוד. היו לו כוחות על אנושיים אף בגשמיות. אם זה בעמידה שיש או שבע שעות כבקרת רועה עדרו במעמד הקדוש של בחולקת הדולרים בניגל כה מבורג, מבלי שיראו עליו כלל סימני עייפות, או לחלק כוס של ברכה משך שש שעות. אלו דברים שאדם רגיל כלל אינו מסוגל לכך. כוחות עליליים שקיבל משמים.

כך גם כל העבודה הקדושה שהיתה לו בהנהגת המוסדות או בענייני חינוך. אם נתבונן, הרי כל אחד מהפרטים הללו היו תופסים אצל אדם אחר משרה מלאה, ואילו אצל הרבי היה זה אחד מיני אלף. גם באופן פרטי, הוא היה כותב לאנשים בלי סוף. כיום הודפסו במעט 35 כרכים 'אגרות קודש' ממכתבים שכתב, והגיעו רק עד שנת תשל"ג. ומעל הכל, הוא לא התבונן כלל על עצמו. עניין אותו אך ורק דבר אחד: מה ניתן לעשות לטובת כלל ישראל. והוא אכן הצליח בהצלחה שמיתת לעמוד בכל המשימות הללו. זה נקרא מנהיג ישראל.

אמרתו פעם שהבעל שם טוב ז"ע הגיע אחרי שנות ת"ח ות"ט, ולאחר תקופת שבתי צבי שר"י, כשהמצב הרוחני בכלל ישראל היה ירוד מאוד. הרה"ק רבי פנחס מקאריץ ז"ע אמר הלוא, כי כאשר אדם מתעלה, אי

ב'יחידות' היו שכתבו לרבי שאלות ובהתאם לכך קיבלו הוראות כיצד לנהוג, אם זה בנוגע לסדרי הלימוד — מה לעשות בשעות שאחרים הסדרים בשיבה, האם ללמוד 'נגלה' או 'חסידות'. פעמים שהתשובה היתה 'מה שטוב לך', או 'מקום שלבו חפץ'. פעמים שבחורים התעקשו לקבל תשובה מפורטת יותר, והרי היה מדריכים בפרוטרוט, כל חד כפום שיעוריה דליביה

רגש והבנה לחשיבות הענין. בגיל צעיר יותר ניתן למשך את לבו באמצעות פרסים וגיוויים כיו"ב, אבל גם בגיל מתבגר מעט שייך לעורר אותו לפי ערכו.

הרמב"ם בפירושו המשניות אומר שאי אפשר להתחיל לחנך ילד ללמוד תורה משום שכן הקב"ה ציווה. על כן תחילה מבטיחים לו ממתיקים כפי שכלו, כשמתבגר מעט כבר מבטיחים לו נעליים, לאחר מכן יימשך לבו בהבטחה של כסף, והדבר האחרון הוא כבוד. צריך להתאים כל אחד לפי דעתו, להתחיל עם 'שלא לשמה', ואחר כך מגיעים ל'לשמה'. כמובן שבכל שלב, שום דבר לא יעזור ללא תפילה וללא פרק תהלים מעומקא דליבא.

יש עוד ענין המובא ב'היו"ם' מהרבי הרש"ב ז"ע, כי כשם שמצות עשה בכל יום להניח תפילין, כך יש בכל יום מצות עשה להקדיש חצי שעה לחשוב מחשבות אודות חינוך הילדים. זו היא אימרה חריפה. בפשטות הכוונה שכל שיקדיש האדם זמן ומחשבה בליליו, כך ימצא עצות כיצד להנחם. אבל ראיתי פירוש יותר עמוק, שכאשר הילד רואה שמקצים זמן עבורו, כאשר הוא יודע מכן, זה עצמו מביא אצלו רצון לציית לדברי אביו, כי בדרך כלל על פי טבע, ילד, וכן בחור, רוצה את מי שהוריו רוצים. הלא כל אחד מבקש למצוא חן בעיני הוריו, והרצון המשותף הוא אחת הדרכים להביע זאת באופן תת מודע.

כאשר אבא אינו חושב מספיק על חינוך ילדו, אזי הוא מרגיש שחסרה לו תשומת לב, ולעיתים הוא מתנהג שלא כשורה, רק כדי להשלים את מנת תשומת הלב שחסרה לו. הוא בסך הכל מבקש שאבא ישים לב אליו, אבל ברגע שהילד יודע שאביו מקדיש מדי יום חצי שעה לענין בחינוכו ולראוה לטובתו, הוא לעולם לא ירגיש מחסור בתשומת לב, וזה כשלעצמו יגרום לו לרצות לעשות נחת רוח להוריו.

סדרי הלימוד: כמה על בחור צעיר החשקיע בלימוד ההלכה וכמה בלימוד הגמרא?

איני יודע איך זה מתנהל בשאר הישיבות, אבל בליובאוויטש מקדישים לכך זמן, ויש שטוענים שגם זה לא מספיק. חלק מהיום, בסדר 'עיון' לומדים גמרא ביסודיות, בחלק נוסף לומדים 'גירסא', מה שנקרא בעולם 'בקיאות'. אחר כך רק שעה או שעה וחצי מקדישים להלכה. כך הוא הסדר.

בווריא שגמרא הוא הלימוד העיקרי. אני יודע על מישורו ששאל את הרבי ז"ע אודות לימוד יורה דעה בשביל לקבל סמיכה לרבנות, והרבי הסכים עמו אך הוסיף עמו תנאי שיכור להקדיש זמן מדי יום ללימוד גמרא, לבר לימוד ההלכה. גם בחור חייב ללמוד גמרא. זהו עיקר הלימוד. וכך צריך להיות יש עיון ויש גירסא אבל ללמוד גמרא חייבים.

הרבי גם תבע שבחורים יחדשו חידושים וירשמו אותם. ואכן בליובאוויטש יש מאות ואפילו אלפים של קובצים שיצאו לאור מחידושי הבחורים שהעלו על הכתב. למשל, אנוחנו כאן בישיבה מוציאים כל שנה ספר פלפולים. חלק ממנו הוא שיעורים שנמסרו על דינו, והחלק הראשון הוא חידושי תורה של הבחורים. כמעט בכל שנה אנו מוציאים כרך נוסף ועכשיו אוחזים כבר בכרך ל"ג.

בעבר אצל חסידים לא היה מקובל לרשום חידושי תורה ולא מעט צדיקים נמנעו להעלות את דברי תורתם על הכתב. מסופר שפעם נשאל מאן-דהו מפני מה אינו כותב את חידושי, והשיב בשנינות: וכי מה אכתוב? – שהיתה לי קושיא על הגמרא ואחר כך נפל לי תירוץ? והלא אם היתה לי קושיא משמעונו שלא הבנתי די את הגמרא, וכשמצאתי תירוץ, אות הוא שהבנתי. וכי אלך עכשיו לספר לכל העולם ולהדפיס זאת – שבתחילה הייתי טיפש ולאחר מכן החכמתי? ככה היו חסידים שהתייחסו לנושא.

אלא שהרבי ז"ע, דעתו היתה שאין בכך חשש, וגם אם יש אי מי הסבור שבחור עלול להגיע לגאווה בשל חידושי התורה שכתב, אזי שיעמול על כך בלילה טרם עלותו על יצועו, ובחשבונו הנפש שהוא עושה קודם עבודת קריאת שמע ששל המיטה, שיהרהר על כך וימנע את גאוותו.

תורת החסידות מלאה מן אץ זן ונהרותיה הם כמים שאין להם סוף. עד כמה ראוי להקדיש ללימוד החסידות ומדו המינוח הנכון ללימוד זה?

בליובאוויטש, עוד מיסודו של הרבי הרש"ב נ"ע, יש סדר מיוחד ללימוד חסידות בין סדרי הישיבה, כאשר אצל הצעירים בישיבות הקטנות לומדים קצת פחות, ואילו בישיבה גדולה לומדים חסידות שלוש שעות ביום. שעה וחצי בבווקר ועוד שעה וחצי בערב, כאשר שעות אמצע

בנועם שיח עם גאב"ד אנטוורפן הגר"מ ליברמן זצ"ל

השאלה הראשונה מבין ארבע קישויות ה'מה שנתנה' היא 'מטבילין'. וטען הרבי שהלאו מצה היא מצוה מדאורייתא והטיבול אינו אלא מנהג, מדוע אפוא מקימין שאלה זו תחילה? ומבאר הרבי כי אחד מהיסודות החשובים בחינוך הוא להיזהר ולהקפיד במנהגי ישראל. ברגע שמתחילים קצת להקל וכל שכן לזלזל חלילה במנהגים, אחריתו מי ישרונה. ואת היסוד הזה מבקשים ללמד את התינוקות בליל התקדש חג. המנהג, האווירה, ההקפדות, הם אלו שיוצרים את ההזות והאישיות של היהודי.

לפעמים מודים רבין או חולשה אצל הילד ברוחניות. מה צריכים לעשות כדי להבטיח בו מחדש להט קודש? ובכסף, איזה יחס ראוי לתת לבחור שאינו לומד הישב או מתנהג כראוי?

גישה של כפייה או הפעלת לחץ על הילד, יכולה לעתים לפעול. יש למצוא את הדרך לעורר אצל התלמיד

והחסידות, הרוחניות והמצוות, כי כך הוא רואה אצל הוריו, אזי הוא לא יימשך אחרי דברים אחרים כלל. לא בגלל שצוועקים עליו או מורים לו להתנהג כך וכך, כי אם משום שהוא חי ונושם אורירה מסוימת והוא מאליו מנסה להתאים את עצמו אליה.

יש שמגדירים זאת כדוגמא אישית. האב או האם וכך גם המתן, מקרינים על הילד את הדברים החשובים באמת, הן במעשים והן במושגים – בערכים שהם עיקר החיות בבית וסביבם הכל מתנהל. לא מדברים על צדיקים גמורים שכל שיגע ושיחם רק דברי תורה, אלא להיפך, בתוך החיים היומיומיים, בהווי השגרה, כאשר כל ה'הלוך ילך' נמצא סביב נושאים רוחניים, וההורים או המחנכים משרים את החשיבות של לחיות באווירה של תורה וחסידות, אזי זה מותר בילד כמאליו ובאופן הטוב ביותר.

כמובן שלעיתים יש ומתעוררים בעיות. אבל אז יש לנקוט באופן של 'שמאל דוחה וימין מקרבת', שווה כבר אומנות בפני עצמה. כי מצד אחד צריך להיות 'שמאל דוחה' – לעמוד חזק וללא פשרות מול פרצות, אבל מאידך צריך גם את הימין מקרבת, דהיינו שהילד ירגיש שה'שמאל דוחה' מגיע מרוב אהבה, ולא חלילה משנאה כלפיו.

נקודה נוספת בחינוך זו העקביות. דהיינו שהערכים החשובים אינם משתנים מיום ליום, כי אז הם מאבדים את החשיבות והילד לא יתחנך כלל. צריכים להראות ולהחזיר בראש ובראשונה את חשיבות הדברים הרוחניים. את אהבת התורה ואהבת המצוות, וזה יישאר בראש מעינותיהם של ההורים והמחנכים דבר יום ביומו.

באחת משיחותיו מסביר הרבי ז"ע דבר נפלא. בהגדה של פסח נוסח חב"ד, שקבע רבינו בעל התניא ז"ע

” בין הרבי ז"ע לרוגוצ'ובר היה קשר אישי, וכבר בתור ילד הוא התכתב עמו. לימים, בתקופת בחרותו של הרבי, עת הגיע ללינגרד, נכנס אל הגאון מרוגוצ'וב ושוחח אתו, ומספרים שהגאון לא האמין למראה עיניו כי זהו הנער שהתכתב עמו. הוא היה משוכנע שמדובר באדם מבוגר וגאון גדול. רק מעט מהתכתבויותיו אלה – שני מכתבים בסך הכל מהרבי אל הגאון מרוגוצ'וב שרדו והודפסו

כותב השורות בישיבה במעונו של הגר"ל שליט"א, במיאמי.

"המכשף העושה מעשה, חייב, ולא האוחז את העיניים. רבי עקיבא אומר משום רבי יהושע, שנים לוקטין קשואין, אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב, העושה מעשה חייב, האוחז את העיניים פטור". ואמר מהר"ש שאלו כל העולם היה אחיות עיניים, אזי גם הראשון היה אמור להיות פטור, כי מה בינו לבין השני. אלא על כרחך מוכח מדברי המשנה שהעולם היא מציאות.

כשלומדים חסידות, גם מי שאינם משכילים גדולים או בעלי יראת שמים מופלגים, יש לכך השפעה חזקה על הראש ועל המוח, ועמו גם הלב, כמו שכתוב 'ידעת היום והשבות אל לבבך'. לכן נחוץ מאוד לעסוק בחסידות, כאשר יש לזכור ולדעת שהחסידות אינה מחדשת מאומה כי אם מרגישה נקודות מסוימות שנותנת הארה בלב והמוח.

יש השואלים — והלא ברורות קודמים לא היה בכלל את תורת החסידות והסתדרו טוב מאוד. והמשיל זאת הרבי זי"ע למחלה חדשה שמתפרצת, אשר מוכרחים לרקות כנגדה תרופה חדשה. כך בעבר טרם התפשטה תורת החסידות בעולם, לא היו זקוקים לה, אבל כשרבו היזקים רוחניים בעולם, הקיים הקב"ה תרופה למכה ונתן לנו את תורת החסידות.

אנחנו נרניין נמצאים בתוך השנה ההתקלקלת המשפיעה הגאון החסיד רבי יואל כהן זצ"ל. האם נבטל לשמוע מנטי על הייחודיות שלו בלימודיו?

לרגל השלושים לפטירתו החומתי לעצרת התעוררות בשכונת בורו פארק. רוב הנואמים שם, מגדולי תורה שלא נמנו על חסידי ליובאוויטש, דיברו אודות דרגתו הרוחנית. אבל אני בתורי אמרתי שאצלנו העיקר הוא מה שהיה החור של הרבי. וכאן המקום לציין שאמנם היה לו מוח אדיר וזכרון עצום, אבל בשונה ממה שאנשים נוטים לחשוב, לא היה לו זכרון צילומי. היה לו אמנם זכרון של דברים ולתפוס את לב העניין.

במאמרו היה הרבי זי"ע מרחיב לפעמים נושאים, וסוטה מהמאמר העיקרי כדי לבארם היטב, כאשר רוב השומעים היו מאבדים את הבריח התיכון ואת חוט המחשבה, ככל שהרבי התרחב אל יותר ויותר נושאים. אולם רבי יואל. בזכות תפיסתו החדה והברורה, זכר היטב את המאמר וזכר את עיקרי הדברים אליהם שב הרבי בהמשך דבריו.

בריתאח דאורייתא בעת שיעור כללי

היתה להיפך — להוסיף חכמה דעת, אלא שלא רצו שבני ישראל ייחסו את התורה לנותן התורה, וזהו 'להשכיחם תורתך', בלשון נוכח דייקא, שהכוונה היא לתורת ה' ומי שנתנה, וכיוצא בזה 'להעבירם מחוקי בצונך'. ולצורך כך יש ללמוד חסידות.

תורת החסידות ממחישה בפני הלומד את מציאות ה'. הרי הגויים ומי שאינם מאמינים רח"ל בקב"ה, שואלים מניין שהוא קיים, הרי לא רואים אותו, ואילו הלומד חסידות ראו לשאל להיפך: מניין שהעולם — במשמעות העולם — בכלל קיים, והלאו מציאות ה' כה ברורה היא.

יש מאמר מוכ"ק אדמו"ר מהר"ש שמביא שאלה — שמא כל העולם אינו אלא אחיות עיניים ודמיון, והשיב: ראשית, הלאו בתורה כתיב 'בראשית ברא אלקים', והוכחה נוספת מהמשנה במסכת סנהדרין (פ"ז מ' י"א)

היום מוקדשים ללימודי נגלה, הדיינו עיון, וגירסא, שר"ע והלכה.

סדר לימוד החסידות בחב"ד אינו כשאר העולם החסידי, בו נפוץ שמציצים מפעם לפעם בספר חסידות כלשהו, וכן לומדים מאמרים כדי להתעורר בתורה ועבודת ה'. בחב"ד מדובר בלימוד מסוג אחר לגמרי, הדומה מאוד לסדרי הלימוד בנגלה, עם סברות ומהלכים, ובריוק כמו שלומדים סוגיא בנגלה כך לומדים סוגיא בחסידות.

המשפיע הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל היה עסוק בכתיבת 'ספר הערכים' שהוא במתכונתו בדיוק כמו האנציקלופדיה התלמודית, רק על כל ערכי החסידות. הוא הגיע עד הכרך התשיעי כשעדיין הוא באמצע האות א' — ללמדך שעולם החסידות ומושגיה מפרנסים סדרי לימוד שלמים על כל פרטיהם ודקדוקיהם.

מה זה בפ"ה לימוד חסידות ומה השפעתה על תורת החסידות על נפש האדם ש'לומד אותה?

חשיבותה של לימוד החסידות גדולה מאוד, וכפי שהגדיר הרבי הרש"ב זי"ע שאם לומדים רק נגלה, ניתן ללמוד וללמוד, אך אפשר לשכוח חלילה מנותן התורה. לימוד החסידות הוא לזכור את נותן התורה, לראות את הקב"ה בכל מקום ולהתקרב אליו בכל עת ובכל שעה.

זהו לימוד מרום וסוף. ואכן חייבים ללמוד חסידות ולהבין בשכל העצמי, ולא להתייחס לכך כאל דברים מופשטים, בדיוק כמו שכאשר לומדים גמרא מעמיקים בהבנת כל דבר עד שורשו. זכרנו שפעם נגש אלי בחור לשאל משהו בהבנת התוס', שאלתי אותו אם הבין את ראיית התוס', ענה הבחור אני מאמין לתוס' שידעו מה הוכיחו. לימוד שכזה הוא בעייתי. צריך ללמוד עם הבנה ושום שכל ועם כל הרש"ב והמוח.

הגדרת הרבי הרש"ב על לימוד החסידות נאמרה כאשר נשאל על ידי הגאון רבי חיים מבריסק מדוע לומדים חסידות. וענה לו הרש"ב כי כשלומדים רק נגלה ניתן לשכוח מנותן התורה. שאל רבי חיים אם כן, הרי גם בלימוד חסידות ניתן לשכוח מנותן התורה. ענה הרש"ב: "היא" מגיע אליכם מחשבה כזו? הרי מפורש אמרו חז"ל בפסחים שמי שלא ברוך חמץ קודם הפסח יבדוק בתוך המערה. ומקשה וגמרא אין יבדוק בפסח, ואולי ימצא חמץ וישכח ויאכל. ומתרצת ש"כ עצמו לא בא אלא כדי לבקר וכי יוכל לשכוח ולאכול? הוא הדין כאן, כשלומדים חסידות ומדברים על הקב"ה וכי ניתן לשכוח מנותן התורה?"

זהו שביארו בספרי חסידות את מאמר חז"ל שבית שני לא חרב אלא על שלא ברכו בתורה תחילה. וכרבינו יונה פירש שלמדו הרבה תורה אך לא אמרו ברכת התורה. וכדברי הב"ח שאין הכוונה שלא בידכו, שהרי כמה זמן כבר לוקח לברך, אלא הכוונה לאלוקות שיש בתורה. הם אכן למדו, אבל רק בתוך חכמה. ולא היו קשורים לנותן התורה, שזה המשמעות של ברכות התורה ומה שנאמר בה.

גם בנוסח 'ועל הנסים' של חנוכה אומרים שהיוונים ביקשו 'להשכיחם תורתך', ומסביר הרבי זי"ע כי היוונים לא חתמו על הברית היוונים לעצם לימוד התורה, שהרי כל שיטתם

המשפיע הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל היה עסוק בכתיבת 'ספר הערכים' שהוא במתכונתו בדיוק כמו האנציקלופדיה התלמודית, רק על כל ערכי החסידות. הוא הגיע עד הכרך התשיעי כשעדיין הוא באמצע האות א' — ללמדך שעולם החסידות ומושגיה מפרנסים סדרי לימוד שלמים על כל פרטיהם ודקדוקיהם

הגרי"ל שפירא בשיעור לתלמידי הישיבה בבית המדרש של הרבי מליובאוויטש זי"ע, לפני 35 שנים

הגרי"ל שפירא בשיעור כללי לבחורי ישיבת ליובאוויטש לבעלי תשובה בתל אביב, באחד מביקוריו בארץ הקודש

ליל הסדר במחיצת הרבי

הגה"ח רבי לייבל שפירא שליט"א הינו מיחידי סגולה שזכו להזין עיניהם מפניו המאירים של הרבי מליובאוויטש זי"ע בעת עריכת הסדר ■ את תיאורו מלאי הכיסופין לאותם רגעים נעלים הוא משמיע באוזנינו בנגעוטים לצד תובנות והארות על קדושת הימים טובים ומועדי ישראל

חנוך קופילוביץ |

פרק מיוחד בשיחו מקדיש הגר"ל שפירא שליט"א לליל הסדר במחיצת הרבי מליובאוויטש זי"ע, בו זכה להשתתף יותר מפעם אחת בימי עלומיו, כשהוא משתתף בערגה על גב הרגעים ורוממותם, תחושות שאינן משותף מלבד למרות שחלפו מאז עשרות שנים.

הוא מקדים ומספר כי את ליל הסדר 'ערך הרבי בפומבי רק עד לשנת תשל"ו, וכפי שנהג כל שנותיה של חותנתו הרבנית הצ' של כ"ק אדמו"ר הרי"צ זי"ע, לסעוד את סעודות יום טוב עם קהל של לפחות מנין חסידים, וכך גם היה בליל הסדר. אך מאז פטירתה בטבת תשל"א, החל הרבי לערוך את סעודותיו בביתו נאווה קודש, וללא השתתפות החסידים.

בכל אותן שנים בהן סעד הרבי בקהל, התאפשר לחסידים לחזות בעבודתו הקדושה. היו כאלה שהגיעו רק לאחר גמר עריכת הסדר בביתם, איש כפוס שיעורא דיליה. באופן אישי נכחתי במעוננו מספר שנים בליל הסדר, כשאני זוכה לראות מקרוב את סדר אכילת המצה והמרוז כפי שנהג למעשה, ככל פרטיהם ודקדוקיהם בהידור מצווה.

זכרוננו כי הוא לא היה מסב בראש השולחן במהלך הסדר, משום שבמקום זה היה מסב חותנו, הרבי הרי"צ, בחיים חיותו, כי אם בצד השולחן. בשונה מהחסידים שנכחו בסדר ולא הסבו דין של הסועד בפניו רבו, הרבי היה מסב על שמתאלו דרך חירות, שכל מראהו אומר כבוד ויקר ופניו מאירות כעצם השמים לטוהר.

לפניו היתה פתוחה ההגדה של פסח שחברה על ידו ואשר ראתה אור לראשונה בשנת תשי"ו, הכוללת בתוכה מקורות לנוסח ההגדה שערך האדמו"ר הזקן והובא בסידור הרב, עם טעמי הנוסחאות, לצד מנהגי חב"ד ומנהגי 'בית הרב' בנוסף לפרושי ההגדה ועוד. מלבד ההגדה היה מונח על ידו סידור נוסח האר"י ז"ל – שחובר על ידי רבי שבתי מרשקוב זי"ע, מתלמידי הבעל שם טוב, כשמפעם לפעם הוא היה מביט בה. מפליא היה לראות כיצד הוא מדפדף בהגדה זו לעיתים כמה דפים בבת אחת, מה שלימד שהוא זכר את כל הכוננות על פה, ורק לעיתים היה מעיין להשלמה כביכול.

באכילת מרוז נטל הרבי חתיכת חזרת שלמה בנוסף לחריץ המגורר, ולעס אותה באיטיות למרות חריפותה העזה. כששאלוהו האם זה קשור למנהגי חב"ד, השיב בשלילה, אך דומני שציין כי כך נהג הרב ממונקאטש.

מלבד כל פרטי הסדר בפועל, והמעקב אחר מעשיו של הרבי, מה שחקוק בעצמותי עד היום זו האווירה העילאית ששררה במקום. כשמנסים לתאר ולהגדיר את התחושות, אני חושב שרק ממעיטים את מה שחשנו במציאות. מה אומר, גן עדן אמיתי. כך היה בכל יום טוב ומועד במחיצתו, ובייחוד בתג הפסח. קיבלנו מבט פנימי על התג. הרגישו מהו פסח, ומהי יציאת מצרים.

בהגדה אומרים "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים", והאדמו"ר הזקן מוסיף בספר התניא שלא רק "בכל דור ודור", אלא אף "בכל יום ויום". והביאור הוא ש"יציאת מצרים" במונח הגשמי, היא דבר בר-מציאות שהתרחש פעם אחת, ואדם מחויב לראות את עצמו בכל דור ודור כאילו גם הוא יצא. אבל כשאומרים בכל יום ויום, אזי הכוונה היא ליציאת מצרים רוחנית,

ובכל יום מחדש אדם יכול לצאת ממצריו האישיים ומניעותיו המעכבים אותו בעבודת ה'. זו היתה האווירה בסדרי פסח אצל הרבי ואלו היו התחושות.

פנימיות המועדים וקדושתם

בכלל, בכל המועדים הרגישו בחינה זו, כיצד הזמן מקבל משמעות מוחשית ופנימית. מספרים על החסיד רבי זלמן זעזוער ע"ה, היה מגדולי חסידיו אדמו"ר הזקן ואחד מבעלי המוח שבחבורה, שסיפר לרבו כיצד נעשה חסיד. ואמר שהיה פעם בעיר מסוימת בשבת פרשת זכור, ובבית המדרש בו התפלל נכח גם החסיד המופלא רבי בנימין רבינוביץ, הידוע בכינויו רבי בנימין קלעצקער. בשעת קריאת הפרשה, הבחין רבי זלמן כי מראה פניו של ר' בנימין השתנה ונעשה אדום, כביכול הוא מלא כעס ושנאה וכעס על עמלק.

אחרי התפילה פנה ר' זלמן לר' בנימין ושאלו: "מהיכן היא שנאה זו לעמלק? הרי מדובר על סיפור מלפני שלשת אלפים שנה. אמנם כתוב בתורה שיש לשנוא אותו, אבל ראיתי עליך שאתה שונא אותו בתכלית". נענה רבי בנימין ואמר: "וכי נראה לך שהכוונה לעמלק של אז? יש לי עמלק בקרבך, וגם לך יש עמלק בקרבך, ואותו יש לשנוא שנאה עזה". התפעל ר' זלמן מתשובתו התמימה והבוערת, ושאל אותו: "היכן משיגים עוד מסחורה זו?". אמר לו רבי בנימין כי ייסע לליאונא אל אדמו"ר הזקן, ומאז נעשה לחסידו המובהק.

אצל חסידים תמיד ידעו כי לזמן יש משמעות מוחשית, ואצל הרבי זי"ע ראינו זאת במחשיות יתר. לפני ראש השנה יכולנו במחיצת הרבי לחוש את גודל

ביותר כגון שמחת תורה, אז היתה התועדות עם הרבי זי"ע בלילה שלפני הקפת 43 שעות, אחר כך למחרת היה ההתועדות הגדולה שהרבי נטל ידיו קודם השקיעה והיא נמשכה עד אמצע הלילה, ואם חלו שמיני עצרת ושמת תורה בימים חמישי וששי, אזי היו התועדות גם בליל שבת, ובשבת אחר הצהריים ומוצאי שבת, בסך הכל כעשרים שעות, ביניהן אף לא היה זמן לחזור על הנאמר, כי הלכו מהתועדות להתועדות. את התורות על כל ההתועדות החלו אפוא רק אחרי צאת התג.

אני מסתכל כיום על השיחות ולא מצליח להבין איך עשינו זאת. הייתי חלק מזה, אבל כמוכח שרבי יואל היה העיקר. הוא זכר הכל. אפשר לראות בספרים שיש משם 70 עמודים, שכל זה היו צריכים לזכור באופן מדויק. אבל הוא זכר.

הוא היה גם מסור כל כולו לרבי, ומלבד זאת היה גם משכיל בחסידות מלבד התקשורתו לרבי. חסידות זה הרי ענין של הבנה. עניינים הגיוניים ודברים מופשטים, ויש צורך להליכש את הדברים בכדי לבארם, והוא היה בר הכי. זכיתי שיחזר עם כמה מבני גילי היינו נחשבים כתלמידיו כבר בתור ילדים, וגם אחרי כן בשנותינו הראשונות בשיבה. היינו דבוקים בו וכרוכים אחריו באופן שאין לתאר.

תוך כדי דיבורי על הזמנים ההם, עולים בראשי דברי האר"י על הפסוק 'זהימים האלה נזכרים ונעשים', שאם הימים 'נזכרים' אזי בוכות זאת יהיו 'נעשים' והפירוש הוא שכאשר מעוררים את הזיכרונות ונזכרים, הפעולות הן שבות גם הם לחיות מחודשת ונהיה בחינה של 'עשייה' ממש. אפילו כעת תוך כדי דיבור, כשנזכר אנכי בימים הללו מן העבר, אני מתחיל להתרגש. הסיפורים והתיאורים חודרים כל כך לתוך הנפש, שפשוט חיים את הזיכרונות הללו מחדש.

בפלפולא דאורייתא. מימין – הגר"מ בנוגומילסקי, הגר"ל שפירא, הגר"מ ליברמן זצ"ל והגר"מ שאכנזי זצ"ל

היה לו מוח עצום. כל החזורים היו בעלי כשרון אבל הוא האפילו על כולם. היו זמנים שמשמית החזרה' היתה קשה

יש הרבה סיפורי מופת מהרבי זי"ע אחרי הסתלקותו, ואולי יותר מאשר בחייו. הרבה מאוד אנשים, לאו דווקא חסידי ליובאוויטש, מעידים על ישועות להם זכו אף למעלה מדרך הטבע, אחרי שהתפללו באוהל שעל קברו, אבל הגדול שבמופתים זו העובדה שכל כך הרבה זמן לאחר הסתלקותו, העדה הקדושה עדיין מתנהלת לתפארה,

ובתורתו, וכן עושים את המבצעים עליהם הכריז, בכדי לקיים רצונו. בתקופה האחרונה החלו קוראים לזה שנת המאה ועשרים של הרבי. אם מחשבים מתחילת ההנהגה בתש"י, מדובר בהנהגה הנמשכת למעלה משבעים שנה. ולמרות שכבר שלושים שנה שאין הוא מפקח על כך בגופו — אין זה נחשב, משום שכאמור, מרגישים שהרבי אתנו ורואים זאת במחוש. ההתקשרות הזו כיום היא הפלא ופלא. הלא היו רבים שכבר ספרו לחב"ד וצפו לה חיוניות שחורים משחור, למה שיקרה לה אחרי הסתלקות הרבי זי"ע. והנה לא מיניה ולא מקצתיה. ישנם בחורים ואברכים שלדעתו הנם מפארים ברוחניות לא פחות מאשר היו בזמני. אין ספק שזהו מכוחו ובהשפעתו ועל כך יש להודות ולהלל.

ואכן, אי אפשר שלא להתפעל מהקשר העמוק שיש בליובאוויטש, אשר למרות כי חלפו כבר קרוב לשלושים שנה מאז ההאירוע הרפואי/בריאותי של ברבי זי"ע, ועל אף שכמחצית מעדת הקודש חב"ד נולדו אחרי הסתלקותו בג' תמוז תשנ"ד, אף על פי כן, הקשר אל הרבי וההתלהבות שאינה פוסקת, דומני כי זהו המופת הגדול ביותר. יש הרבה סיפורי מופת מהרבי זי"ע אחרי הסתלקותו, ואולי יותר מאשר בחייו. הרבה מאוד אנשים, לאו דווקא חסידי ליובאוויטש, מעידים על ישועות להם זכו אף למעלה מדרך הטבע, אחרי שהתפללו באוהל שעל קברו, אבל הגדול שבמופתים זו העובדה שכל כך הרבה זמן לאחר הסתלקותו, העדה הקדושה עדיין מתנהלת לתפארה, ובחורים ואברכים מאמינים ומקושרים ברבי

הזמן המשמש ובא. שנים רבות הוא היה מוסר מאמר בליל ערב ראש השנה, בו הוא פשוט הסביר מה המשמעות של ראש השנה. אני זוכר את עצמי עומד כאן במיאמי ומאזין למאמר שהועבר בשידור טלפוני. כמובן שהראש השנה שלאחר מכן היה אחרת לגמרי. השיחות הללו וההתוועדויות בהן נשמעו דברותיו הקד' של הרבי, יצקו תוכן פנימי למהות הזמן והאירוע אותו באור יקרות. הוא בלל את שיחותיו בגולה וחסידיות יחדיו, וכך קיבלנו את הארת היו"ט מכל הצדדים. ככלל, נגלה והסידות הלכו אצלו יחד בקביעות. כל דיבור שלו, כל הערה שתפתח באקראי, תראה משולבים בה גם נגלה וגם חסידות. הכל זה תורה אחת. ישנם הסבורים שמשמעות 'תורה אחת', היינו שיש רק תורה אחת ולא יותר, לאפוקי ספרי עכו"ם. אבל הכוונה העמוקה יותר היא שבתוך התורה גופא כל התורה היא אחת. כשם שיש אחדות ה' ואחדות עם ישראל, כך יש אחדות בתורה, וכל חלקיה, נגלה, נסתר וחסידיות — הכל הם מקשה אחת. קודש אביך הוא, אורייתא וישראל חד הם.

120 שנה להולדת הרבי זי"ע

שיחתנו נערכת פחות מחודש לפני י"א ניסן, הוא תאריך הולדתו של כ"ק אדמו"ר רבי מנחם מנדל מליובאוויטש זי"ע, אשר נולד בתרס"ב והשנה היא שנת ה'תק"ע להולדתו. בחב"ד שנה תכונה גדולה והתרגשות לקראת העיתוי החשוב, על משקל הכתוב "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", ואף נערכים מספר אירועים גדולים לציון היום הגדול.

כאמור שנשא הרבי זי"ע בכ' חשוון תשמ"א, בתאריך יום הולדתו ה'תק"ע של כ"ק אדמו"ר הרש"ב זי"ע שהסתלק בשנת תר"פ, הביא את דברי הוזה"ק על הפסוק "והיו ימיו מאה ועשרים שנה" שהוא רמז למשה רבינו ע"ה שמשך חייו לכל אחד ואחד מישראל, ואמר בזה הלשון: "זכמו שהוא כמשה רבינו משה מדינא, כמו כן הוא ברועי ישראל שבכל דור ודור, עד לבצע יום ההולדת ובנו כ"ק מו"ח אדמו"ר ממלא מקומו... שרועי ישראל לא יפרדו ה' מנצ' צאן מרעינם... ובמלא מובן שבנו ממלא מקומו ממליץ זכות על כל אחד ואחת מישראל וממשיך להם ברכות הצלחות וישועות, ועד שממשיך מבהינת א"לנא דחיין ינן החיים וגם אריכות ימים בפשטות לב"ה אחד ואחת מישראל" (תורת מנחם, ספר המאמרים א', חשוון עמ' רפד)

בהתוועדות עם הגה"צ רבי משה וולפסון שליט"א, גאב"ד קהל אמונת ישראל

בשנותיו המוקדמות בסמוך נראה אליו ולמחיצתו והן בשנים בהן נשלחנו לכאן, אל מיאמי, הרי שתמיד דמותו המאירה היתה נוכחת בחייו על כל צעד ושעל, כך שחסרונה כיום אינו ניתן כלל להשלמה.

יחד עם זאת, באורח פלא רואים בחוש שכל מפעליו ממשכים כבחים חיות, ולמרות שחלפו כמעט שלושה עשורים, הרי שחב"ד חיה וקיימת ואף הולכת ומתרחבת, באופן הנשגב מהבנת אנוש, וברור שכל זה בהשפעתו ובכוחו, מה שנוטע איוושהי תחושת נחמה. גם משנתו שנהגית כל העת תמידין כסדרם, היא בבחינת שפתיו דובכות וכביכול הוא עודנו עמנו.

מה שברור הוא ש"לא מדובר בהמתנה לאורך זמן. הנה זה עומד אחר כתלנו ובקרוב ממש ייגלה אורו של מלך המשיח וניוושע בנא"לה השלמה במהרה בימינו אמן.

הגרי"ל שליט"א בעת אמירת שיעור

מסופר על יהודי ששירת בצעירותו בצבא הצאר ברוסיה. פעם ישב עם ילדיו וסיפר להם על מה עבר עליו בתקופת שירותו. בתוך הדברים תיאר בפניהם כיצד נקרא פעם אל הצאר, והסביר להם מה המשמעות של חייל פשוט שנקרא לפתע אל הוד מעלת הצאר, בהסבירו את החיל והרעדה שאחזו בו כשעמד בפתח. תוך כדי שהוא מספר להם על חוויותיו ותחושותיו, נפל תחתיו מתעלף. אחרי שעוררוהו הסביר כי דיבוריו התזוירוהו לחיות מחדש את אותם רגעים, עד שהוא חש כאילו זה נעשה כך במציאות.

עתה מצינים בהתרגשות גדולה מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק מנחם אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ובנידו ש"שעה חרשים ימלאו כ"ח שנים להסתלקותו. אי אפשר ש"לא יישאלו אף משלימים את החסר?

נכון מאוד. זהו חלל עצום שנפער ומעולם לא התמלא. כמי שהיינו רגילים לחיות בצלו ולאורו שנים ארוכות, הן

” תוך כדי דיבורי על הזמנים ההם, עולים בראשי דברי האריז"ל על הפסוק 'והימים האלה נזכרים ונעשים', שאם הימים 'נזכרים' אזי בזכות זאת יהיו 'נעשים'. והפירוש הוא שכאשר מעוררים את הזיכרונות ונזכרים, הפעולות ההן שבות גם הם לחיות מחדשת ונהיה בחינה של 'עשייה' ממש. אפילו כעת תוך כדי דיבור, כשנזכר אנוכי בימים הללו מן העבר, אני מתחיל להתרגש...